

dr hab. Robert Kurek, prof. UEW
Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wydział Ekonomii i Finansów
Katedra Finansów i Rachunkowości

RECENZJA

rozprawy doktorskiej magister Anny Chojan pt.

Wykorzystywanie technologii cyfrowych w działalności bezpośredniej ubezpieczycieli upraw

1. Przedmiot recenzji

Przedmiotem recenzji jest przedłożona przez mgr Annę Chojan, będąca pracą pisemną rozprawa doktorska pt. „Wykorzystywanie technologii cyfrowych w działalności bezpośredniej ubezpieczycieli upraw”, napisana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Jacka Lisowskiego oraz promotora pomocniczego dr Malwiny Lemkowskiej. Podstawą opracowania recenzji jest pismo Przewodniczącej Rady Awansów Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu prof. dr hab. Barbary Jankowskiej z dnia 22 czerwca 2022 r.

Recenzowana rozprawa obejmuje 232 strony tekstu, podzielonych pomiędzy wstęp, cztery rozdziały i zakończenie. Wyodrębniony jest także „Wykaz źródeł” zawierający: „Piśmiennictwo”, „Akty prawne”, „Źródła internetowe” oraz spisy: rysunków, wykresów i tabel. Praca zawiera także 2 załączniki w postaci treści zaproszenia do udziału w badaniach oraz formularza kwestionariusza ankietowego. W treści pracy przytoczonych zostało łącznie 391 różnego rodzaju pozycji literaturowych, z czego:

- 259 wyodrębnionych zostało, jako „Piśmiennictwo” zawierające zarówno zagraniczne, jak i polskie pozycje zwarte, artykuły naukowe oraz różnego rodzaju raporty i opracowania (w tym 3 pozycje Doktorantki napisane we współautorstwie),
- 18 przytoczonych zostało jako akty prawne,
- 114 stanowią źródła internetowe.

W pracy zawartych zostało także 14 rysunków, 23 tabele oraz 23 wykresy.

Postępowanie o nadanie stopnia doktora mgr Annie Chojan przeprowadzane jest na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 poz. 85 z późn. zm.) w zgodzie z ust. 3 art. 187 ustawy, gdzie przedmiotem jest rozprawa doktorska będąca pracą pisemną, natomiast ocena tej rozprawy doktorskiej zostanie dokonana w zgodzie z ust. 1 i ust. 2 art. 187:

- czy ogólna wiedza teoretyczna Doktorantki w dyscyplinie ekonomia i finanse została odzwierciedlona w rozprawie,
- czy Doktorantka posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej,
- czy przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, ewentualnie czy przedmiotem rozprawy jest oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej.

2. Ogólna charakterystyka aktualności i oryginalności podjętego tematu

Szeroko pojęta cyfryzacja i będące jej wynikiem zacieranie się granicy między człowiekiem a maszyną wykorzystywane w rozwoju gospodarczym, innowacyjności przedsiębiorstw oraz na rynku ubezpieczeń, stały się inspiracją dla Doktorantki do określenia celu badawczego, jakim było „poznanie stanu i uwarunkowań wykorzystywania technologii cyfrowych w ramach działalności bezpośredniej ubezpieczycieli upraw” w kontekście wykorzystywania technologii cyfrowych. Pojawienie się superszybkich komputerów, opracowanie wydajnych, efektywnych i bezpiecznych technologii przesyłu informacji, rozwój analizy danych i sztucznej inteligencji doprowadziły do tego, że na rynku ubezpieczeniowym pojawiły się rozwiązania wpływające na poszczególne obszary ubezpieczeniowego łańcucha wartości, w szczególności na rozwój produktu, underwriting, dystrybucję i sprzedaż ubezpieczeń oraz likwidację szkód. Można tu – w ślad za Doktorantką – wymienić technologie cyfrowe takie jak: big data, sztuczna inteligencja i uczenie maszynowe, blockchain, internet rzeczy, aplikacje mobilne i webowe. Kwestia wykorzystywania technologii cyfrowych w branży ubezpieczeń nie jest obca współczesnej praktyce, to jednak w ślad za nią i tuż przed nią współczesna nauka intensywnie poszukują nowych aspektów, niestandardowych rozwiązań i charakterystyk, które wiedzę we wspomnianych obszarach pogłębiają i poszerzają. W ten trend wpisuje się recenzowana rozprawa doktorska, której istota dotyczy wykorzystania technologii cyfrowych w ubezpieczeniach upraw, ale... i tu należy uwypuklić podjęty przez Doktorantkę nietławy aspekt badawczy – zakresu ich

wykorzystywania oraz spodziewanych efektów ich stosowania, poszerzony o identyfikację ograniczeń wykorzystywania takich rozwiązań oraz potencjalnych sposobów ich pokonywania lub eliminowania. Fakt, że Doktorantka dostrzegła lukę badawczą w zakresie stanu wykorzystywania na rynku technologii cyfrowych przez ubezpieczycieli upraw oraz podjęła trud wskazania celów i spodziewanych efektów wprowadzania takich rozwiązań, przeprowadzając przy tym autorskie i oryginalne badania, wymaga uznania i pochwały za świeże spojrzenie i przekorę badawczą. Wybór podjętej problematyki należy uznać za trafną, ważną i bardzo potrzebną inicjatywę badawczą, zwłaszcza że prowadzone rozważania siłą rzeczy nie ograniczają się tylko rynku ubezpieczenia upraw, ale dotyczą ogólnie rozwoju rynku ubezpieczeniowego, a także poruszają zagadnienia istotne gospodarczo i społecznie (m.in. kwestie bezpieczeństwa żywnościowego).

3. Koncepcja pracy i jej struktura

Rozprawa doktorska składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów oraz zakończenia, a jej kompozycję i proporcje, z uwzględnieniem zawartości poszczególnych składowych należy uznać za właściwe i odpowiednie dla pracy pisemnej o charakterze naukowym, stanowiącej podstawę postępowania o nadanie stopnia doktora.

Rozprawę otwiera prawidłowo opracowany i obszerny wstęp, w którym Autorka uzasadnia wybór tematu, naświetla problem naukowy oraz zarysowuje jego tło - zarówno w aspekcie rzeczowym, jak i naukowym. Aspekt naukowy został już we Wstępie mocno osadzony w literaturze światowej, za co należy się Autorce uznanie, bowiem zrobiła to z wprawą, rzeczowo i odpowiednio do wyznaczonego przez siebie obszaru badawczego. Ponadto we Wstępie określone zostały ramy warstwy merytorycznej dysertacji:

- definicje i charakterystyka wykorzystywanych w rozprawie pojęć,
- podstawowe pytanie badawcze i 5 pytań cząstkowych,
- cel badawczy oraz towarzyszące mu 6 zadań badawczych,
- 5 hipotez przyjętych badawczych, które określone zostały jako zbiorcze, jednak z informacją, że w rozdziale IV będą im towarzyszyły hipotezy niższego rzędu,
- wykorzystane źródła danych,
- podstawowe aspekty metodyczne,
- zastosowane metody i narzędzia badawcze,
- rzeczowe i przestrzenne ujęcie pracy oraz doprecyzowanie granic chronologicznych.

Nadzwyczajnym elementem Wstępu jest schemat, na którym przedstawiony został „Logiczny układ pracy” nawiązujący do jej struktury i etapów realizacji koncepcji pracy. Takie ujęcie ułatwia czytającemu wstępne „ogarnięcie” zamierzeń autora i uporządkowanie poszczególnych elementów rozprawy, co jest bardzo dobrym pomysłem. Wszystkie elementy Wstępu zostały precyzyjnie i czytelnie opisane i w mojej opinii warto podkreślić ten element rozprawy, bowiem cały Wstęp jest przemyślany, dobrze ułożony i pozbawiony zbędnych odniesień. Po przeczytaniu Wstępu nie miałem wątpliwości, że będzie to bardzo praca i nie pomyliłem się. Cała praca jest równie bardzo dobrze napisana, prawidłowo ułożona i reprezentuje wysoki poziom we wszystkich aspektach.

Trzy pierwsze rozdziały mają charakter teoretyczny (ale nie są pozbawione aspektu badawczego) i obejmują: kwestie technologii cyfrowych w procesie rozwoju gospodarczego i na rynku ubezpieczeń, rodzaje ryzyka w działalności rolniczej (w tym charakterystyka i specyfika rynku ubezpieczeń upraw), technologie cyfrowe oraz ich zastosowanie na rynku ubezpieczeń. Autorka odpowiednio odnosi się do zjawisk, które istnieją, występują i „właśnie się dzieją” adekwatnie je nazywając, właściwie grupując i nadając im odpowiednią rangę w omawianym kontekście. Koniecznie trzeba także zauważyć, że Autorka szeroko podeszła to podjętego tematu i analizuje zjawiska także na gruncie światowym, co pozwala jej na wychwycenie nowych trendów i nowych zjawisk, które łącznie zostały odpowiednio omówione, umiejscowione i zweryfikowane co do znaczenia i skali występowania, przez co także właściwie usystematyzowane. Takie ujęcie z jednej strony było wymagane przez narzuconą przez Autorkę formułę prowadzonego badania, ale nie można pominąć faktu, że gdyby aspekt ten nie został odpowiednio dopracowany cel pracy mógłby zostać zrealizowany w niepełnym wymiarze. I tu również należy pochwalić Autorkę, bowiem wkomponowane w strukturę rozprawy studium, które przeprowadziła wymagało ogromnego nakładu pracy. Ów wkład i podjęty wysiłek nadał pracy kompleksowego i unikalnego charakteru, a w efekcie możliwa była właściwa interpretacja analizowanych zjawisk oraz pełniejsze wnioskowanie końcowe.

Rozdział czwarty jest rozdziałem badawczym (analitycznym) – trzeba przyznać, że Autorka mocno uzasadniła sposób wykorzystania zastosowanego w pracy narzędzia badawczego, eliminując wszelkie potencjalne wątpliwości co do skal lub sposobów pomiaru, wykorzystując do tego istniejącą w światowej literaturze dyskusję na temat metodyki badań społecznych. Brak danych wyjściowych, które mogłyby w zadowalający sposób oddawać charakter badanego zjawiska i przynieść niezbędne do zrealizowania założeń pracy informacje, wymusił na Autorce przeprowadzenie badań własnych, co było bardzo dobrym

krokiem. Podjęta tematyka jest stosunkowo nowa, a zrealizowane badania ankietowe pozwoliły na poznanie badanego zjawiska i skali jego występowania. Podobnie, jak przy ocenie wcześniejszych rozdziałów należy podkreślić kompleksowość i rzetelność podejścia Autorki do przeprowadzonych badań. Dostrzeżenia wymaga również fakt, że czytając rozdział IV wyraźnie widać, że Autorka głęboko „siedzi” w omawianej problematyce i swobodnie porusza się w tym nowym, a przez to trudnym obszarze.

Zakończenie pracy zawiera syntetyczne i precyzyjne ujęcie wyników badań. Bardzo oryginalnym pomysłem było zaprezentowanie w tabeli przyjętych zadań badawczych z miejscami ich realizacji w pracy oraz tabelaryczne przedstawienie hipotez głównych wraz z hipotezami niższego rzędu w ujęciu ich pozytywnej lub negatywnej weryfikacji. Biorąc pod uwagę chęć pełnego objęcia wszelkich zależności dostrzeżonych przez Autorkę – rozwiązanie takie okazało się konieczne, a dzięki temu odbiór zawartych w zakończeniu treści był łatwiejszy i bardziej przejrzysty. Wnioskowanie końcowe należy uznać za kompleksowe, logicznie formułowane i co najistotniejsze – w pełni korespondujące zarówno z podjętym w rozprawie problemem naukowym, jak i celami pracy oraz przyjętymi hipotezami badawczymi.

Układ pracy i założone cele oraz przyjęte hipotezy badawcze a także dobór metod badawczych (o czym więcej w punkcie poświęconym ocenie umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej Doktorantki) tworzą prawidłowe podstawy metodyczne dla realizacji recenzowanego zamierzenia badawczego, a przedstawioną koncepcję pracy i jej realizację należy ocenić bardzo wysoko.

4. Ocena rozprawy od strony formalnej, redakcyjnej i stylistycznej. Spostrzeżenia dotyczące niektórych elementów rozprawy

Tekst rozprawy jest przygotowany bardzo starannie i w zasadzie wolny jest od jakichkolwiek błędów literowych, interpunkcyjnych, czy usterek technicznych. Od strony redakcyjnej i formalnej praca została przygotowana naprawdę na bardzo wysokim poziomie. Nie ma w niej też żadnych dyskusyjnych tez, kontrowersyjnych założeń, czy skrótów myślowych, które wprowadzałyby niejasności w rozumieniu prezentowanych treści. Praca jest wprawdzie wielorozdziałowa i wielopłaszczyznowa, ale stanowi zwarte, logicznie podporządkowane i sprawnie skonstruowane opracowanie naukowe, które – po prostu - czyta się bardzo dobrze. Jednak z obowiązku ciężącym na recenzencie pragnę zwrócić uwagę na pewne elementy, które moim zdaniem są pewnymi niedoskonałościami i podkreślam je,

ponieważ zostały przeze mnie zauważone, a także mają za zadanie uczulić Autorkę na to, by w przyszłości ich nie powielać.

Pierwsze moje spostrzeżenie dotyczy nazwy Hipotezy 3, bowiem brzmi ona „Zakłady ubezpieczeń wykorzystują technologie cyfrowe w ramach prowadzonej działalności bezpośredniej w określonych celach”. Dlaczego hipoteza ta dotyczy wszystkich zakładów ubezpieczeń (ogólnie), a nie tych, które prowadzą ubezpieczenia upraw? Podejrzewam, że jest to tylko drobne niedopatrzenie, bowiem wszystkie pozostałe hipotezy dotyczą zakładów ubezpieczeń prowadzących ubezpieczenia upraw. Błąd jest jednak konsekwentnie powtarzany - we wstępie, w punkcie wprowadzającym w rozdziale IV, w punkcie tego rozdziału poświęconym weryfikacji H3 oraz w Zakończeniu. O tym, że jest to jednak błąd świadczy też H.3.Q., która odnosi się do "Polepszenia wizerunku rynku ubezpieczeń upraw", zatem cała H3 raczej odnosi się właśnie do ubezpieczycieli upraw, a nie ogólnie wszystkich zakładów ubezpieczeń. Potwierdza to również wnioskowanie końcowe. Zwracam tylko uwagę Autorce, aby przy autoreferacie lub przygotowaniu prezentacji ten element poprawiła.

Na s. 12 w pierwszym akapicie od góry Autorka napisała „Działalność ubezpieczeniową realizowaną przez zakłady ubezpieczeń podzielono na działalność bezpośrednią *i gospodarkę finansową*”. Pojawia się przy tym autor pierwotny tak ujętego podziału, jednak myślę, że jest to zwykły błąd, bo generalnie Autorka prawidłowo wykorzystuje standardowy podział obszarów aktywności zakładów ubezpieczeń na działalność bezpośrednią i pośrednią. Zestawienie „działalność bezpośrednia i gospodarka finansowa” jest podobne do ujęcia „uczelnia wyższa prowadzi zajęcia dla studentów i księgowość”. Prawidłowo zbudowane zdanie powinno wyglądać tak (moja propozycja): „Działalność ubezpieczeniową można podzielić na bezpośrednią i pośrednią, a warstwie organizacyjnej można wyodrębnić gospodarkę finansową”.

Drobna niedoskonałość pojawia się także w strukturze pracy – na s. 128 pojawia się jakiś „wstęp” do podpunktu pomiędzy 3.4 a 3.4.1., który nie został umiejscowiony w Spisie treści. Tak się nie dzieje przy 16 i 1.6.1. (s.39) czy pomiędzy 2.5 a 2.5.1. (s. 88), czyli tam, gdzie Autorka wprowadziła punkty niższego rzędu. Nie można robić „wstępów” do podpunktów. Zawsze jest tak, że całość dzieli się na części. Rozdział jest całością, a składają się na niego poszczególne punkty. Każdy punkt niższego rzędu jest również całością i jeśli składają się na niego podpunkty, to nie może być tak, że na początku punktu pojawiają się „jakieś” treści nijak nie zatytułowane. Zatem za każdym razem powinien pojawić się jakiś tytuł podpunktu, tuż pod tytułem punktu, skoro dalej są wyodrębnione kolejne podpunkty. Przez analogię – praca doktorska to całość i w jej ramach każda część jest zatytułowana (nie ma na jej

początku żadnych „luźnych treści” przed kolejnymi rozdziałami; nawet wstęp nazwany jest „Wstęp” – czyli ma swój tytuł).

Drobna pomyłka nastąpiła na Schemacie 3.1 - i myślę, że to przez to, iż Autorka chciała zawrzeć zbyt dużo informacji. Dla potwierdzenia utworzenia nowego bloku wystarczy nawet tylko jedno „potwierdzenie”, a nie aż 51% (dla większych transakcji - na przykład o wartości 1000 USD warto poczekać na 6 lub więcej potwierdzeń, a 60 potwierdzeń i więcej to górna granica bezpieczeństwa w przypadku bardzo dużych transferów kryptowalutowych przekraczających wartość 1 mln USD). Owe 51% dotyczy m.in. mechanizmu zapobiegającego podwójnemu wydaniu (wydatkowaniu) kryptowaluty.

Bardzo często Autorka używa sformułowań: „aktualnie”, „obecnie” (podczas gdy np. odwołuje do źródła z 2019 r. – s. 55), „w ostatnich latach”, „w ostatnim czasie”, albo „żyjemy obecnie” (i odnosi się do źródła z 2005 r. - s. 61). W zwartym opracowaniu naukowym, będącym pracą pisemną stanowiącą podstawę postępowania o nadanie stopnia doktora należy być ponadczasowym, ale także precyzyjnym. Zatem powinno się dokładnie umieszczać badane zjawisko w czasie. Dlatego sformułowania w stylu „obecnie” lub „w ostatnich latach” lub „w ostatnim czasie” powinny zostać zastąpione sformułowaniami w stylu „wg stanu na dzień...” lub „obowiązujące na koniec roku 2021” albo „w latach 20xx-20YY”. Należy bowiem wskazywać dokładny okres lub moment, w którym dane zjawisko występuje. Ta nieprecyzyjność będzie szczególnie widoczna, gdy ktoś sięgnie po doktorat np. za 5 lat. Czy wówczas także będzie „obecnie” lub „aktualnie”, albo będzie miał miejsce „stan obecny”? W kilku miejscach niedoskonałość takiego podejścia jest szczególnie widoczna i wprowadza niezrozumienie przekazu Autorki:

- na s. 52 Autorka pisze o „chęci odnalezienia publikacji odnoszących się bezpośrednio do cyfryzacji *w ostatnim okresie*”, i zdecydowała się ograniczyć badanie do „*ostatniego pięciolecia* (uwzględniono publikacje po 2015 roku włącznie)”. Do recenzji praca trafiła w 2022 r., zatem teoretycznie mogą to być lata 2016-2020, lata 2017-2021 lub lata 2018-2022. A więc o które „ostatnie pięciolecie” Autorce chodzi? Jako, że wnikliwie czytałem pracę domyśliłem się tylko, że moment, w którym autorka pisała te słowa to rok 2020, a zatem „ostatnie pięciolecie” to lata 2016-2020, jednak w 2025 r. takich okresów „ostatnie pięciolecie” będzie kilka i brak precyzyjności Autorki będzie wprowadzał zamieszanie w tym, co Autorka chciała podkreślić;

- na s. 75 w interpretacji Tabeli 2.6. napisane jest „w ostatnich latach”, a dane kończą się na roku 2020, a ponadto ma miejsce powołanie na źródło pochodzące z roku 2018, a na s. 102 Autorka powołuje się na źródło z 2016 r. również opatrując to słowami „w ostatnich latach”,

- tytuł punktu 4.2. brzmi „*Stan obecny* wykorzystywania technologii cyfrowych w działalności bezpośredniej ubezpieczycieli upraw – wyniki badań”. Czyli kiedy był... jest... będzie... stan obecny? Na przyszłość sugeruję Autorce następującą propozycję tytułu: "Wykorzystywanie technologii cyfrowych w działalności bezpośredniej ubezpieczycieli upraw wg stanu na dzień *np.* 31.12.2021 r. – wyniki badań".

Zgodnie ze sztuką każdy tytuł tabeli (rysunku, schematu) powinien mieć określony: podmiot, przedmiot, miejsce, czas i ewentualnie jednostkę miary. Tak, aby w oderwaniu od tekstu – jako samodzielny element – w pełni zapowiadał to, co w tabeli (na rysunku, wykresie) się znajdzie. Nie wszędzie Autorka stosuje się do tej zasady - *np.* Tabele 2.2.; 2.3., 2.4., 2.6., 2.8., 2.10. i Wykresy 2.1., 2.2., 2.3., 2.4., nie zawierają elementu umiejscowienia w przestrzeni. I można by przyjąć, że czytający ma się domyślić, że chodzi o Polskę, jednak w tabeli 2.5. i 2.9. wszystkie wymagane elementy (wraz z dopiskiem „w Polsce”) zostały uwzględnione. Najpełniejszy tytuł zawarty został przy Wykresie 3.1., a najmniej precyzyjny tytuł odnosi się do tabeli 2.7. i tu cytuję: „Zmiany poziomów maksymalnych stawek taryfowych uprawniających do dopłaty oraz wysokości dopłat”. Gdzie? Kiedy (w jakich latach)? Kogo dotyczące? Z czego wynikające? W jakich jednostkach miary te zmiany zostały uwzględnione? Autorce chcę tym przykładem pokazać, że ów tytuł może odnosić się zarówno do zmian w dopłatach do węgla... do stali... lub unijnych dopłat rolnych.

Na s. 117 Autorka uwzględniła wykres pod wykresem (3.2. i 3.3.), co nie powinno mieć miejsca. Ponieważ opracowanie czyta się od góry do dołu kolejność prezentowanych rozważań powinna być taka: najpierw zapowiedź wykresu (tabeli, rysunku), później prezentacja wykresu (tabeli, rysunku) a dopiero później interpretacja i komentarz do danych zawartych na wykresie (tabeli rysunku). Taki „wykres pod wykresem” po prostu źle wygląda i wymusza na czytającym poszukiwanie, gdzie znaleźć interpretację i odniesienie do informacji zawartych na wykresie.

Czasami Autorka pisze nawias okrągły w nawiasie okrągłym – *np.* na s. 107 (nawiasy powinny się różnić) lub pisze nawias obok nawiasu (*np.* s. 89, s. 127), a zgodnie ze sztuką „...jest błędem edytorskim umieszczenie dwóch takich wtrąceń nawiasowych obok siebie“ (<https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/zbieg-nawiasow;8713.html>). To spostrzeżenie ma tylko na celu przypomnienie Autorce takich zasad edytorskich.

Jeszcze raz podkreślę, że wszystkie przedstawione powyżej uwagi i spostrzeżenia mają charakter kosmetyczny i w opinii recenzenta w żadnym stopniu nie obniżają wysoce pozytywnej oceny całości pracy. Jak też na wstępie podkreśliłem – mają głównie na celu uczulenie Autorki na to, by w przyszłości podobnych błędów nie powtarzała i nie oczekuję,

aby ustosunkowywała się do nich podczas obrony. Również powtórzę, że w pracy nie znalazłem elementów, które budziłyby jakiegokolwiek merytoryczne wątpliwości, dlatego pozwolę sobie zadać Doktorantce trzy pytania, bardziej w charakterze nawiązania dysputy naukowej i rozwinięcia poruszonych kwestii, aniżeli zastrzeżeń. Chciałbym, aby Doktorantka odniosła się podczas publicznej obrony do następujących pytań:

1. Jaki może być dalszy scenariusz rozwoju wykorzystywania technologii cyfrowych na polskim rynku ubezpieczeń upraw?
2. Jak wykorzystanie nowych technologii może wpłynąć na pośrednictwo ubezpieczeniowe? Czy ubezpieczycielom zależy na pośrednikach, czy woleliby zaoferować ubezpieczenia bezpośrednio i co na to rolnicy?
3. Czy stosowanie uproszczonych metod likwidacji szkody (drony, indeksy) jest zrozumiałe dla rolników i czy może stanowić dodatkowe ryzyko dla zakładów ubezpieczeń?

5. Ocena rozprawy doktorskiej w kontekście zapisów ust. 1 i ust. 2 art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 poz. 85 z późn. zm.)

5a. Ocena odzwierciedlenia w rozprawie ogólnej wiedzy teoretycznej Doktorantki w dyscyplinie ekonomia i finanse

Części teoretyczne rozprawy stanowią wartościowe naukowo rozważania, które pozwoliły Autorce osadzić jeden ze współczesnych aspektów funkcjonowania ubezpieczeń, jakim jest wykorzystanie technologii cyfrowych w mechanizmach funkcjonowania ekonomii i finansów. Dzięki kompleksowemu ujęciu oraz dzięki właściwemu podejściu Autorki w treści pracy zasygnalizowanych zostało wiele zagadnień, które nie tylko porządkowały, wyjaśniały i dookreślały zjawiska powiązane z technologiami cyfrowymi, ale przede wszystkim stały się podstawą prowadzonych w ramach pracy rozważań. Uwypuklić tu należy m.in. wykorzystanie mocnej „podbudowy” różnych koncepcji i teorii obecnych w światowej literaturze z dyscypliny ekonomii i finansów nawiązujących i stanowiących tło pod podjętego przez Autorkę tematu.

Treść opracowania w pełni pokrywa się z jej tytułem i zakresem, a przedstawione w dysertacji wyniki przeprowadzonych badań empirycznych na tle ukazanych rozważań teoretycznych wskazują na posiadanie przez Doktorantkę bardzo dobrej znajomości poruszanej problematyki zarówno w zakresie objętym tematem rozprawy, jak i ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie ekonomia i finanse.

5b. Ocena posiadania przez Doktorantkę umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Pracę należy uznać za ukształtowaną poprawnie pod każdym względem: koncepcyjnym, metodycznym i merytorycznym, do czego zdecydowanie przyczyniła się umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, przy czym w tym aspekcie podkreślić należy:

- **sięganie do literatury światowej, z której Autorka czerpie wiedzę i wykorzystuje uznane teorie oraz dane cząstkowe do realizacji celów swojej pracy, a nie je powiela;**
- **właściwe i pełne wykorzystanie zamierzonej inicjatywy badawczej,** co przejawia się odnalezieniem luki badawczej, przemyśleniem odpowiedniej koncepcji i przyjęciem właściwych założeń, a także wykorzystaniem odpowiednich narzędzi badawczych (i ich właściwym doбором) oraz przeprowadzeniem koniecznych badań;
- **rzetelne indukcyjne i dedukcyjne wnioskowanie,** które przełożyło się na zdolność Autorki do rozwiązywania złożonych problemów teoretycznych oraz na zdolność do prowadzenia odpowiedniej syntezy i interpretacji osiągniętych wyników, a w efekcie na formułowanie prawidłowych wniosków poznawczych i aplikacyjnych.

O umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i dojrzałości badawczej Autorki świadczy również to, że Autorka dokonała zmiany pierwotnie przyjętej metodyki badania, a dokładniej zmiany doboru próby respondentów (na celowy), aby – tu zgodnie z uzasadnieniem Autorki – „polegać respondentach, którzy stanowią najbardziej wartościowe źródła informacji”. Owa „samodzielnosc naukowa” przejawia się w tym przypadku krytycznym podejściu do przyjmowanych założeń i dostrzeganiem potrzeby ich modyfikacji po to, aby zaplanowane zamierzenie badawcze mogło zostać w pełni zrealizowane.

5c. Ocena przedmiotu rozprawy pod kątem oryginalności rozwiązania podjętego problemu naukowego

Na podstawie przeanalizowania treści przedłożonej rozprawy uważam, że sformułowane przez Doktorantkę cele i zamierzenia badawcze zostały w pełni zrealizowane, potwierdzając słuszność przyjętych założeń. Doktorantka wykazała się umiejętnością postawienia oryginalnego, a przy tym wymagającego problemu naukowego. Problem ten można uznać za aktualny i znajdujący swoje uzasadnienie w literaturze przedmiotu i trzeba podkreślić - dobrze jest w niej osadzony. Jednak pełne osiągnięcie celu naukowego rozprawy było możliwe dzięki oryginalnemu rozwiązaniu problemu naukowego, jakim było opracowanie i właściwe skonstruowanie dwuczęściowego kwestionariusza ankietowego obejmującego stan obecny wykorzystywania technologii cyfrowych w działalności bezpośredniej ubezpieczycieli

upraw (na polskim rynku) oraz oczekiwania i perspektywy dotyczące dalszego rozwoju rynku ubezpieczeń upraw w zakresie wykorzystywania technologii cyfrowych. Wyraźnie trzeba zaznaczyć, że bez tych badań własnych cele i założenia pracy nie mogłyby zostać zrealizowane, bowiem dzięki nim m.in. udało się Autorce:

- przeanalizować i właściwie nazwać (zidentyfikować) określone technologie cyfrowe wykorzystywane w działalności zakładów ubezpieczeń na rynku polskim,
- kompleksowo rozpoznać obszary prowadzonej działalności bezpośredniej, w których wykorzystywane są technologie cyfrowe,
- precyzyjnie określić cele wykorzystywania technologii cyfrowych w ramach prowadzonej działalności bezpośredniej,
- właściwie zidentyfikować czynniki (także potencjalne) wspierające i ograniczające wykorzystywanie technologii cyfrowych.

Aby zrealizować postulat adekwatności poddając weryfikacji pięć przyjętych hipotez badawczych (tworzą one logiczny, powiązany wzajemnie zbiór zagadnień i rozstrzygnięć ściśle podporządkowany tematowi rozprawy i wyznaczonemu w niej obszarowi badawczemu) Autorka odwołała się także do innych metod badawczych, które były istotnym, ale i niezbędnym uzupełnieniem zaplanowanego procesu badawczego.

Opisywane przez Autorkę trudności z pozyskaniem odpowiedzi zostały przezwyciężone i przyjęcie próby zakładów ubezpieczeń reprezentujących 90% rynku w ubezpieczeniu upraw (mierzone składką przypisaną brutto), a więc respondentów reprezentujących zakłady ubezpieczeń mające faktyczny wpływ na kształtowanie się rynku pozwala na stwierdzenie, że do dyspozycji był wystarczający materiał empiryczny, pozwalający na generalizowanie, wyciąganie wniosków ogólnych i formułowanie twórczych opinii.

6. Ocena końcowa

W efekcie wysiłku badawczego Doktorantki powstała ciekawa praca naukowa, którą uznać należy za dzieło oryginalne. Umiejętnie poprowadzona przez Autorkę dyskusja naukowa, podparta właściwym przyswojeniem teorii ekonomicznych i szeroką wiedzą w zakresie finansów wraz z pełną realizacją przyjętych założeń badawczych dowiodła zdolności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Na podjętym polu badawczym Autorka prezentuje doskonałą znajomość analizowanej problematyki i porusza się ze znanostwem i rzetelnością, a także posiada właściwy warsztat i odpowiednie przygotowanie pozwalające na oryginalne rozwiązywanie problemów badawczych.

Na podstawie przeprowadzonej recenzji rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Chojan pt. „Wykorzystywanie technologii cyfrowych w działalności bezpośredniej ubezpieczycieli upraw” uważam, że rozprawa ta jawi się jako samoistne i twórcze opracowanie naukowe, **co dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej** Autorki. W ocenie tej rozprawy należy również uwypuklić, iż jej **przedmiotem jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego**, a biorąc pod uwagę **wykazaną w rozprawie ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie ekonomia i finanse jej Autorki**, stwierdzam - iż moim zdaniem - recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Ze względu na wagę podjętego w rozprawie problemu badawczego i znaczenie dla nauki oraz praktyki, a przede wszystkim na pozytywną ocenę wartości merytorycznej i metodologicznej rozprawy doktorskiej – z pełnym przekonaniem **wnioskuję o wyróżnienie** pracy doktorskiej Pani mgr Anny Chojan przez Radę Awansów Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

Kevele Robert

Jelenia Góra, 02.09.2022 r.